

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

واحد ساری

رشته الهیات گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان :

بررسی فقهی عامل زمان و مکان در موسیقی از نظر

امام خمینی و رهبری (آیت الله خامنه ای) ، فیض کاشانی و محقق سبزواری

استاد راهنما :

جناب آقای دکتر محمد ابراهیم نتاج

استاد مشاور :

جناب آقای دکتر عباس اسکویان

دانشجو :

امیرحسین روزبه

تابستان ۱۴۰۱

شماره ۷۵۴ / ۹۸ / ۱۶۰۹
 تاریخ ۱۴۰۱ / ۲ / ۲۰
 دانشگاه تبریز

صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

Supplication

آقای: امیر حسین روزبه

دانشجوی رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

شماره دانشجویی: ۹۸۰۲۲۱۸۳۰

نحبت عنوان بررسی فقهی عامل زبان و مکان در موسیقی از نظام خمینی و رهبری (آیت الله خامنه ای) فقید کاشانی و محقق سبزواری

جلسه دفاع پایان نامه کارشناسی ارشد شماره ۱۶۰۹ / ۲ / ۲۰ در مورخ ۱۴۰۱ / ۲ / ۲۰ ساعت ۱۰:۰۰ در مرکز سبزواری و پس از ارزیابی، مابین استاد مذکور به شرح زیر ارزیابی گردید

نمره دفاع	نمره نهایی
۱۷/۵	۱۰
هفده و نیم	به حروف

حیات داوران	نام و نام خانوادگی	مرتبه دانشگاهی	محل خدمت	امضاء
استاد راهنما	دکتر محمد ابراهیم نتاج	استادیار	دانشگاه تبریز	
استاد مشاور	دکتر عباس اسکولیان	استادیار	مجموعه دایره	
استاد داور	دکتر ولی الله مرادیان	استادیار	پلیس	
تمایزده تحصیلات تکمیلی	دکتر زلیخا هاشمی	استادیار	سبزواری	

شماره نامبرده بر اساس پیشنهادها و دستورالعمل های مربوطه به دبایر دفاع از پایان نامه مستخرج گردید و هر ترمیم ... ناپس شده است.

رئیس پژوهش مرکز امور علمی و فرهنگی

۱۵ تیرماه ۱۴۰۱

۱۴۰۱ / ۲ / ۲۰

دسترسی به این مدرک بر پایه آیین نامه ثبت و اشاعه پیشنهادها، پایان نامه ها، و رساله های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شماره ۱۹۵۹۲۹ / ۱۹۵۹۲۹ / ۱۳۹۵ / ۹ / ۶) از پایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایراندک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایه قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوطه شذنی است.

تعهد نامه اصالت پایان نامه

اینجانب امیرحسین روزبه دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته تخصصی در رشته الهیات گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی . که در تاریخ ۱۴۰۱/۰۴/۲۰ از پایان نامه خود تحت عنوان بررسی فقهی عامل زمان و مکان در موسیقی از نظر امام خمینی و رهبری (آیت الله خامنه ای) ، فیض کاشانی و محقق سبزواری با کسب نمره ۱۷/۵۰ دفاع نموده ام، بدینوسیله متعهد می شوم

(۱) این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست مبررد ذکر و درج کرده ام

(۲) این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است

(۳) چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هر گونه بهره برداری اعم از چاپ مقاله، کتاب، ثبت اختراع و... از این پایان نامه را داشته باشم. با ذکر نام استادان راهنما و مشاور و درج نام دانشگاه پیام نور اقدام خواهم کرد

(۴) چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عراقب حقوقی ناشی از آن را می پذیرم و همچنین دانشگاه پیام نور مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار کند و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت

نام و نام خانوادگی :

امیرحسین روزبه

تاریخ و امضا

سیاسگزاری:

نخستین سپاس و ستایش از آن خداوندی است که بنده کوچکش را در دریای بیکران اندیشه، قطره ای ساخت تا وسعت آن را از دریچه اندیشه های ناب آموزگاران بزرگ به تماشا نشیند. لذا اکنون که در سایه سار بنده نوازی هایش پایان نامه حاضر به انجام رسیده است، بر خود لازم می دانم تا مراتب سپاس را از بزرگوارانی به جا آورم که اگر دست یاریگرشان نبود، هرگز این پایان نامه به انجام نمی رسید.

ابتدا از استاد گرانقدرم جناب آقای دکتر ابراهیم نتاج که زحمت راهنمایی این پایان نامه را بر عهده داشتند، کمال سپاس را دارم. و از استاد عالی قدرم جناب آقای دکتر اسکویان زحمت مشاوره این پایان نامه را متحمل شدند، صمیمانه قدردانی می نمایم.

تقدیم به

خانواده عزیزم که همواره پشتیبانم بوده اند .

فهرست

عنوان.....	صفحه.....
چکیده.....	۱.....
فصل یک : کلیات پژوهش	
۱-۱- مقدمه.....	۳.....
۲-۱ بیان مسأله.....	۵.....
۳-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق.....	۸.....
۴-۱ اهداف تحقیق.....	۱۴.....
۵-۱ فرضیه ها یا سوال های تحقیق.....	۱۴.....
۶-۱ اسئالات تحقیق.....	۱۵.....
فصل دوم : مبانی نظری پژوهش	
۱-۲ بحث تاریخی غنا.....	۱۶.....
۲-۲ تعریف غنا.....	۱۷.....
۱-۲-۱ تعریف لغوی غنا.....	۱۷.....
۲-۲-۲ اقسام غنا.....	۱۷.....
۳-۲-۲ انواع غنا.....	۱۹.....
۴-۲ تعریف موسیقی.....	۲۰.....
۱-۴-۲ اقسام موسیقی.....	۲۱.....
۵-۲ ارتباط غنا و موسیقی.....	۲۳.....
۱-۵-۲ ادله ی قایلان به حرمت غنا.....	۲۴.....

- ۱-۵-۲ آیات..... ۲۴
- ۲-۵-۲ روایات حرمت غنا..... ۲۶
- ۱-۵-۲-۱ حداء..... ۳۲
- ۲-۵-۲-۲ غنا در قرآن..... ۳۳
- ۲-۵-۲-۳ موسیقی از منظر قرآن کریم..... ۳۶
- ۲-۶ - حکم آلات غنا و موسیقی..... ۳۸
- ۱-۲-۷ احکام موسیقی..... ۳۹
- ۲-۸ - موسیقی و حکم فقها..... ۴۰
- ۲-۹ - مشخصه ی غنا از منظر مراجع تقلید..... ۴۲
- ۲-۱۰ معانی زمان و مکان ۳۲
- ۲-۱۰-۱ - زمان و مکان در لغت ۳۲
- ۲-۱۰-۲ - زمان و مکان علمی ۳۳
- ۲-۱۰-۳ - زمان و مکان عرفی ۳۳
- ۱-۱۱ عوامل تشکیل دهنده زمان و مکان ۳۵
- ۲-۱۲ بررسی پویایی فقه ۳۷
- ۱۲-۱ - فقه سنتی و فقه پویا ۳۸
- ۲-۱۲-۲ عوامل پویایی فقه ۴۰
- ۲-۱۲-۳ عوامل درونی پویایی فقه ۴۰
- ۲-۱۲-۴ عوامل بیرونی پویایی فقه ۵۰
- ۲-۱۳ زمان و مکان و تحول موضوعات ۵۲
- ۲-۱۴ تحلیل و بررسی در باب فقه پویا و موسیقی..... ۶۳
- ۲-۱۵ پیشینه پژوهش..... ۶۴

فصل سوم: احکام غنا و موسیقی از دیدگاه فقهی محقق سبزواری و فیض کاشانی

- ۱-۳- محقق سبزواری (ره) ۶۴
- ۲-۳ اندیشه سیاسی محقق سبزواری ۶۶
- ۳-۳ قائلان به اباحه غنا ۶۹
- ۴-۳ اشکال بر ادله ی قائلین به جواز غنا ۷۱
- ۱-۴-۱ ادعای اجماع بر تحریم غنا ۷۳
- ۲-۴-۳ تأیید ادله ی قائلین به حرمت غنا ۷۴
- ۵-۳ آراء فقهی محقق سبزواری پیرامون غنا و موسیقی ۷۶
- ۶-۳ فیض کاشانی (ره) ۷۹
- ۷-۳ اندیشه سیاسی فیض کاشانی ۸۰
- ۸-۳ ضرورت دوری از کارهای حرام در موسیقی ۸۶
- ۹-۳ اهمیت رعایت تناسب ها در پرداختن به غنا ۸۷
- ۱۰-۳ نقش عامل زمان و مکان در اجتهاد از منظر فیض کاشانی و محقق سبزواری ۸۸
- ۱۱-۳ تحلیل و بررسی ۸۹

فصل چهارم : احکام غنا و موسیقی از دیدگاه فقهی حضرت امام خمینی (ره) و حضرت آیت الله خامنه ای

- ۱-۴- مقدمه ۹۱
- ۲-۴- موسیقی از دیدگاه امام خمینی (ره) ۹۱
- ۱-۴-۲ بررسی نظریات حضرت امام (ره) قبل از انقلاب در باب غنا ۹۳
- ۲-۴-۲ بررسی نظریات امام خمینی (ره) بعد از استقرار نظام جمهوری اسلامی در ایران ۹۶
- ۳-۴- نقش عامل زمان و مکان در پویایی فقه حضرت امام (ره) ۱۰۰
- ۴-۴ تأثیر حکومت بر احکام موسیقی ۱۰۲

- ۱-۴-۴- تأثیرگذاری از طریق حکم ثانوی (عناوین ثانوی) ۱۰۳
- ۲-۴-۴- تأثیرگذاری از طریق حکم حکومتی ۱۰۵
- ۳-۴-۴- تأثیرگذاری از طریق تأثیر بر حکم اولی ۱۰۵
- ۴-۴- بررسی نظرات فقهی حضرت آیت الله خامنه ای (مدظله) ۱۰۷
- ۵-۴- نقش عامل زمان و مکان در اجتهاد آیت الله خامنه ای ۱۰۸
- ۶-۴- نتیجه گیری ۱۰۹

فصل پنجم : نتیجه گیری

- ۱-۵-مقدمه ۱۱۲
- ۲-۵- بررسی تطبیقی مفاهیم فقهی موسیقی از منظر فقه ها ۱۲۱
- ۳-۵- نتیجه گیری ۱۲۲
- ۴-۵- نتیجه گیری پژوهشگر ۱۲۴
- ۵-۵- پیشنهادات ۱۲۵
- منابع ۱۰۶

- چکیده

مسئله «غنا و خوانندگی، محل بحث و نظر دیدگاه های دب بین فقه مذاهب اسلامی است؛ برخی فقها تعاریف خود در خصوص غنا را بر ارکانی چون طرب، لهو و تناسب با مجالس معصیت معرفی نموده و برخی تعاریف را شرح لفظی دانسته و مرجع تشخیص را به عرف با تاکید بر عامل زمان و مکان واگذار نموده اند. بدیهی است با توجه به تشویش در مفهوم غنا، احکام مربوطه نیز مختلف باشند؛ در این بین فقهای بزرگ معاصر در متون ارزشمند فقهی خویش، اولین رکن در تعریف غنا را صدای انسانی می دانند دارای رقت و زیبایی ذاتی بوده و قابلیت ایجاد طرب برای نوع مردم را دارا باشد و بر این اساس حرمت غنا را ذاتی برشمرده و موارد استثنا را متوقف بر دلیل دانست هاند؛ این نوشتار ضمن بررسی آرای مختلف فقهی بر حکم فقهی حرمت غنا و برخی فروع را با تاکید بر عامل زمان و مکان مورد تدقیق نظر قرار داده و با توجه به مجمل بودن تعاریف غنا در نصوص شرعی و تحول کارکردی در موضوعیت فقهی آن، عرف را سزاوارترین میزان در تعیین حکم فقهی غنا می داند.

کلید واژه : عامل زمان - عامل مکان - فقه پویا - غنا و موسیقی - فقه اسلامی

فصل اول

کلیات پژوهش

قرنهاست که فقهای اسلام در باب حرمت و حلیت غنا سخن می گویند و هر یک ضمن اشاره به مستندات از کتاب و سنت و حتی عقل، موضعی را در این باب اتخاذ می کنند. گاه برخی از ایشان طریق تفصیل پیش گرفته اند و مطلقاً نه جانب حرام بودن را فراگیر دانسته اند و نه جانب حلیت را. فقهای قائل به تفصیل گاه به سنخ محتوای شعر و موسیقی توجه داده اند و گاه به جنس مخاطبان آن و از این طریق کوشیده اند تا نشان دهند که اسلام با اساس موسیقی و شعر از اساس معارضتی ندارد و تنها به حرمت برخی مصادیق خاص آن حکم کرده است. این چنین قولی از قرن پنجم هجری در میان اهل سنت و همچنین قرن یازدهم در میان شیعیان نزاع های درازدانی را موجب شده است. در قرن پنجم و با ظهور ابوحامد غزالی (۵۰۵-۴۵۰ ق) بحث از حرمت و حلیت سماع و غنا وارد مرحله ی تازه ای شد و تفصیلی که وی در باب حرمت و حلیت غنا اظهار داشت، مورد توجه و استناد بسیاری از علمای اهل سنت و نیز محل رد و انتقاد بسیاری از ایشان گردید. بدون تردید شخصیت با نفوذ غزالی و نوشته های مبسوط وی در این حوزه بیشترین تأثیر را در فتاوی و دیدگاه های فقهای اسلام-به ویژه فقهای اهل سنت- از آن زمان تاکنون ایفا کرده است. موجی که غزالی در قرن پنجم در این باب ایجاد کرد، در قرن یازدهم به صورت کوه موجی به جهان تشیع رسید و از بیان و بنان فیض کاشانی صادر شد. هرچند پیش از فیض کاشانی نیز برخی از علمای شیعه- چنان که در بحث از تاریخچه ی این بحث خواهد آمد- متأثر از دیدگاه های غزالی این بحث را مطرح کرده بودند، اما نه جدیت وی را در ابراز این اعتقاد داشتند و نه دانش و نفوذ فکری وی را. از سویی دیگر عصر صفوی به دلایل متعدد از جمله اجتماع

دانشمندان شیعی سراسر جهان اسلام در بلاد تحت نفوذ دولت مرکزی و نیز امکان اظهار نظر آزادانه ی ایشان، بستر مناسبی برای نشان دادن دستاوردهای دانشمندان شیعی به شمار می آید. همچنان که امام خمینی همواره از نظر فقهی این دو عالم حمایت می کردند و حضرت آیت الله خامنه ای هم در بینات خود این ۲ عالم را از بزرگان فقه شیعه نام میبرند. در این عصر مباحث گسترده ای در باب وجوب یا عدم وجوب نماز جمعه، حرمت و حلیت غنا و نظایر آن در میان دانشمندان شیعی درگرفت و نتایج آن در قالب کتب و رسالات گوناگون انتشار یافت. تنها بیش از ده کتاب و رساله در بحث از غنا در این عصر منتشر شد و علما در قالب ردیه و آثار مستقل دیدگاه های خود را در این باب اظهار داشتند. سلسله جنبان طرح چنین مباحثی را در این عصر می توان ملامحسن فیض کاشانی و ملامحمدباقر بن محمد مؤمن سبزواری مشهور به محقق سبزواری دانست. این دو که با هم ارتباطات دوستانه ی نزدیکی نیز داشتن در بحث از حرمت و حلیت غنا بر دیدگاهی تأکید داشتند که مطابق آن غنا در همه ی احوال و اشکال حرام نیست. این دیدگاه چنان که متوقع بود. انتقادات بسیاری را در پی داشت. (امینی، عبدالحسین، فقه اهل بیت/۱۳۹۱: ۲۲)

۲- بیان مسأله :

از آنجا که کارکردهای موسیقی در دنیای جدید تغییر یافته و از موسیقی به عنوان ابزار و وسیله ای برای ارائه امور مفید نیز استفاده می شود، قضاوت در امر موسیقی و صدور حکم کلی فقهی در باب آن، باید با توجه به شرایط زمان و مکان، مصلحت جامعه اسلامی و آگاهی کامل بر موضوع و علم موسیقی باشد. مسئله غنا و موسیقی از مهم ترین مقولات عرصه فرهنگ و هنر به شمار می رود. در گذشته،

اغلب فقها با استناد به آیات و روایاتی که در مذموم بودن موسیقی وجود داشت و از فضای حاکم بر زمان صدور آنها نشئت می گرفت، به بحثهای نظری در این باره پرداخته، حکم به حرمت ذاتی موسیقی می دادند؛ اما در دنیای امروز، موسیقی کار کردهای مفیدی نیز پیدا کرده است. لذا به نظر می رسد برای قضاوت در این امر باید فضای جدید و مصلحت جامعه اسلامی نیز لحاظ شود. بی تردید (اقتضائات و نیازها و عنصر زمان و مکان) گاه در پاره‌ای احکام تأثیرگذار است. نظریه های مختلفی درباره تأثیر زمان و مکان بر احکام شرعی وجود دارد، اما به طور کلی، می توان سه نظریه را در این خصوص نام برد: ۱. نظریه افراطی؛ ۲. نظریه تفریطی؛ ۳. نظریه اعتدالی.

براساس نظریه نخست، دین در هر زمان و مکانی پیرو شرایط آن زمان و مکان است و اصولاً، هیچ اصل ثابت و قانون تغییرناپذیری برای همه زمانها و مکانها ندارد و هرچه دارد و می گوید و اجرا می کند، همانی است که اوضاع زمانی و مکانی تحمیل می کند و بس. به بیان دیگر، دین در همه ابعاد دارای نرمش است. (تبریزی، محمدحسین، برهان قاطع/ ۱۳۸۰: ۳۱)

در مقابل نظریه نخست، نظریه تفریطی وجود دارد که می گوید: دین هرچه گفته است، به منزله اصول ثابت و قوانین تغییرناپذیر است که هیچگاه در آن تحولی رخ نخواهد داد. در مقابل این دو نظریه، نظریه سوم راهی بین دو نظریه افراط و تفریط پیموده است. پیروان این نظریه قائل اند که دین شامل دو نوع قانون است: مقتضیان زمان و مکان در تعیین موضوع احکام نقش اساسی دارد و موضوعات احکام به مثابه علت برای حکم است؛ از این رو، نظریه های مختلفی درباره تأثیر زمان و مکان بر احکام شرعی وجود دارد. جهت گیری این نوشتار، بررسی مفهوم زمان و مکان و نقش این

دو دراجتهاد است که موجب پویایی فقه در همه زمانها و مکانها می گردد و چنین رویکردی اهمیت پرداختن به این موضوع را نشان می دهد. (همان)

نظر محقق سبزواری در باب غناء با استناد به کتاب «کفایه الاحکام چنین است» ظاهر آن است که هر آوازی که در آن جذبه و سرور انگیزی و واگردانی در گلو باشد، غناء است و طرب نیز، همان گونه که واژشناسانی همچون؛ جوهری و دیگران گفته اند، سبکی است که در اثر شادی یا غم به انسان دست می دهد و ترجیع، چرخاندن صدا در گلو است که با تکرار واژگان و صداها همراه با آهنگ، حاصل می شود (مشکانی، سبزواری، تاثیر نوع حاکمیت بر حلیت/ ۱۳۹۴: ۸۳)

محقق سبزواری به دو دلیل رساله جداگانه ای را به غناء اختصاص داده است؛ نخست رشد تصوف در اواخر دوره صفوی و شیوع آداب و رسوم آنان از جمله سماع و غناء؛ زیرا عالمان دین که حراست از دین را وظیفه خود می دانستند، نظریه معروف فیض کاشانی (ره) در باب غنا که آن را در کتاب های وافی، المحججه البیضاء، مفاتیح و مقدمات تفسیر صافی آورده است، و نیز نظریه محقق سبزواری صاحب کفایه در این کتاب و نیز رساله ای مستقل مبنی بر استحباب غنا در قرائت قرآن، که تا آن زمان سابقه نداشته، بازتاب ها و واکنش های بسیاری در پی داشته است. در برابر دیدگاهی که تاکید بر حرمت ذاتی و بدون استثنای غناء دارد، دیدگاه دیگری چون مرحوم فیض و سبزواری وجود دارد. نبض با استناد به ظاهر پاره ای از روایات اصل غناه را حرام نمی داند، مگر آنکه حرامی از خارج بدان ضمیمه گردد و با عناوینی چون «لهر»، «باطل - که نص آیات و روایات به آنها نظر دارند. موجب تحریم غناء شده است. (همان)

محدث کاشانی در کتاب «رانی بعد از نقل اخبار و روایات مختلف درباره غناء، نظر خود را چنین بیان می دارد:

از مجموع ادله جنین مستفاد می شود که حرمت غناء مخصوص است به مواردی که مشتمل بر امری از فسوق و معاصی باشد، از قبیل لعب به آلات لهر و گفتار دروغ و باطل و بلند شدن آواز زن و کشف محاسن ار در حضور مردان نامحرم، بدان گونه که در عهد خلفای اموی و عباسی متداول بوده است، وگرنه خود غناء - فی نفسه . و بدون اقتران به محرّمات شرعیّه، از محرّمات ذاتی شمرده نمی شود و تغنی به اشعاری که متضمن مصالح دینی و اخروی و موجب توجه به زهد و عبادت باشد، حرام نیست.

پیش از انقلاب اسلامی امام خمینی به بحث موسیقی پرداخته بود. بعد از انقلاب اسلامی دو نوع موسیقی از منظر امام خمینی متصور شد: موسیقی کارآمد و موسیقی مذموم. موسیقی کارآمد موسیقی ای است که در خدمت تعالی انسان قرار گرفته و از طریق آن میتوان مفاهیم والای انسانی را به نمایش گذاشت و موسیقی مذموم بر ضد فطرت انسان است و او را از مسیر ایمان و تعالی دور می کند. در نتیجه امام خمینی بعد از ورود به عرصه حکومت داری و خارج شدن از عرصه نظر و برخورد با موضوعات متعدد اجتماعی و فرهنگی جدید، در آرا و نظریات خود پیرامون بحث موسیقی تعدیلی ایجاد کرد. ایشان با توجه به فقه پویایی که همواره مدنظر داشتند و با در نظر گرفتن شرایط زمان و مکان و اقتضائات روز، نه تنها برای موسیقی منفعت ها و آثار مثبتی متصور شدند، بلکه فرض غالب را بر این گذاشتند که موسیقی ای که در نظام جمهوری اسلامی تولید می شود و

بانی و متولی آن این نظام است، از نوع موسیقی حلال است، مگر این که خلاف آن ثابت شود. ایشان از این طریق راه گشای بسیاری از هنرمندان در حوزه موسیقی شدند و آثار فاخری در حوزه موسیقی انقلاب اسلامی تولید شد بنا بر این تجویز آن توسط سازمان تبلیغات اسلامی و یا هر مؤسسه اسلامی دیگر به تنهایی دلیل شرعی برای مباح بودن آن نیست و بکارگیری آلات موسیقی در موسیقی لهوی مطرب و مناسب با مجالس لهو و گناه جایز نمی باشد، ولی استفاده حلال از آنها برای اهداف عقلایی اشکال ندارد و تشخیص مصادیق هم موقوف به نظر خود مکلف است. (همان)

در آخر با توجه به اینکه نگارش، پژوهش، ترجمه و تصحیح صدها رساله و کتاب خرد و کلان درباره موسیقی در طول تاریخ فرهنگ و تمدن اسلام و ایران، نشانگر اهمیت و جایگاه موسیقی در زندگی اجتماعی بشر است و چون همواره در کانون توجه بوده، دانشمندان، ادیبان، مورخان، فیلسوفان، فقیهان و عارفان از زوایای گوناگون به آن پرداخته‌اند. و همچنین پژوهش فوق در نظر دارد به بررسی فقهی عامل زمان و مکان در موسیقی از نظر امام خمینی (ره) و رهبر معظم انقلاب حضرت آیت الله خامنه ای (مع) و محقق سبزواری و فیض کاشانی بپردازد.

۳-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق :

در اهمیت بحث همین بس که امروزه موسیقی می تواند نقش کلانی در راهبرد سیاستهای فرهنگی ایفا کرده، به تبلیغ ارزش ها و اهداف مترقی مکتب اسلام بپردازد. اگر پذیرفته شود که موسیقی ذاتا متصف به

حسن و قبح نیست، بلکه با توجه به کارکردهای آن باید ارزشگذاری شود، در این صورت می توان از هنر مذکور در راستای اعتلای آرمان های اصیل اسلامی بهره برد.

در توضیح بیشتر مطلب باید گفت امروزه بر کسی پوشیده نیست که موسیقی وسیله ای شده است در دست دولت های استعمارگر تا از طریق رسانه های مختلف و با تبلیغات وسیع، ذهن و روح جوانان کشورهای تحت ستم را آکنده از نغمه های ناموزونی کنند که اثرات مخربی بر روان انسان بر جای گذاشته و با اشعار هدفمندی که بر روی این نوع موسیقی پیاده می شود، به ترویج سیاست های شوم فرهنگی خود پردازند. اشکال گوناگون موسیقی هایی که رهاورد نامبارک فرهنگ غرب بوده و متأسفانه در جامعه ما نیز شیوع پیدا کرده است، نمونه هایی از این مواردند. پیش از انقلاب اسلامی امام خمینی و آیت الله خامنه ای به بحث موسیقی پرداخته بودند. بعد از انقلاب اسلامی دو نوع موسیقی از منظر امام خمینی و پیرو ایشان حضرت آیت الله خامنه ای مد ضعالی متصور گردید به نام: موسیقی کارآمد و موسیقی مذموم. موسیقی کارآمد موسیقی ای است که در خدمت تعالی انسان قرار گرفته و از طریق آن می توان مفاهیم والای انسانی را به نمایش گذاشت و موسیقی مذموم بر ضد فطرت انسان است و او را از مسیر ایمان و تعالی دور می کند. در نتیجه امام خمینی بعد از ورود به عرصه حکومت داری و خارج شدن از عرصه نظر و برخورد با موضوعات متعدد اجتماعی و فرهنگی جدید، در آرا و نظریات خود پیرامون بحث موسیقی تعدیلی ایجاد کرد. ایشان با توجه به فقه پویایی که همواره مدنظر داشتند و با در نظر گرفتن شرایط زمان و مکان و اقتضائات روز، نه تنها برای موسیقی منفعت ها و آثار مثبتی متصور شدند، بلکه فرض غالب را بر این گذاشتند که موسیقی ای که در نظام جمهوری اسلامی تولید می شود و

بانی و متولی آن این نظام است، از نوع موسیقی حلال است، مگر این که خلاف آن ثابت شود. ایشان از این طریق راه گشای بسیاری از هنرمندان در حوزه موسیقی شدند و آثار فاخری در حوزه موسیقی انقلاب اسلامی تولید شد. (مختاری، رضا، غنا و موسیقی/ ۱۴۱۹ ق: ۷۷)

۴-۱ اهداف تحقیق:

۱. بررسی تاثیر زمان و مکان در فقه یا اجتهاد پویا در مکتب فقه های مختلف.
۲. بررسی نقش فقه اسلامی با تاکید بر نقش زمان و مکان در موسیقی فقهی
۳. تاثیر عنصر زمان و مکان بر عرف.

۵-۱ فرضیه ها یا سوال های تحقیق :

فرضیه اصلی :

فقه ها بعنوان مجتهدان عصر خود و با توجه به آگاه بودن از مسائل زمان خود، برخی از احکام فقهی را بر پایه مصلحت های عمومی جامعه و عرف تغییر داده اند. از دیدگاه ایشان، عناصر زمان و مکان به عنوان منبع اجتهاد شناخته شده است.